

Lánská, Anna; Papoušek, Dalibor

Rozhovor s Daliborem Papouškem, aneb, Jak vznikala brněnská religionistika

Sacra. 2024, vol. 22, iss. 1, pp. 50-57

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80248>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20240801

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Rozhovor s Daliborem Papouškem: Aneb jak vznikala brněnská religionistika

Anna Lánská, FF MU, Historický ústav a Ústav religionistiky

email: 526277@mail.muni.cz

Interview, jenž se rozprostírá na následujících stranách a dává nahlédnout do okolností, výzev a vizí jedné z postav, kterou lze bezpochyby označit za strůjce zrodu a rozkvětu religionistiky na Masarykově univerzitě, proběhlo v předvánočním čase 19. prosince 2023 na půdě Ústavu religionistiky FF MU.

Religionistika se v Československu začala rozvíjet již ve 20. letech 20. století, což byla zásluha hlavně prof. PhDr. Otakara Pertolda, DrSc., z Karlovy univerzity. Po tzv. únorovém převratu v roce 1948 se v důsledku osvojování marxismu-leninismu (stalinismu) religionistika vytratila z československých univerzit a vědeckých institucí. Vědecký ateismus se měl stát jediným přístupem zkoumajícím náboženství, nicméně bezprostředně po zrušení religionistického pracoviště na UK nevznikla žádná instituce, která by se zabírala výhradně studiem náboženství. Teprve až v roce 1972 v kontextu proměn spojených s pozdním státním socialismem, tj. s tzv. normalizací, vznikl Ústav vědeckého ateismu v Brně, který byl součástí Československé akademie věd (ČSAV). Ústav nezkoumal pouze náboženství, ale v jeho popisu práce bylo např. vypracovávání posudků určujících ideologickou přípustnost textů vydávaných náboženskými organizacemi či vykonávání hodnotící činnosti duchovních představitelů. Na základě těchto posudků mohlo dojít k odebrání tzv. státního souhlasu, čímž se tato instituce účastnila „ideologického boje“ s náboženstvím. Na Slovensku měl Ústav vědeckého ateismu své „dvojče“ sídlící v Bratislavě, které však bylo součástí Slovenské akademie věd v Bratislavě. V roce 1983 došlo v Brně ke sloučení Ústavu vědeckého ateismu ČSAV s Psychologickou laboratoří ČSAV, přičemž tento krok dal vzniknout instituci s názvem Ústav pro výzkum společenského vědomí a vědeckého ateismu ČSAV. Ten záhy po sametové revoluci zanikl bez náhrady (Václavík, 2008: 478–488).

V roce 1991 vznikl v Brně Ústav pro etiku a religionistiku (ve stejné době vznikla Společnost pro studium náboženství), který byl společným pracovištěm FF MU a Filozofického ústavu ČSAV. Ústav religionistiky byl na FF MU zřízen 1. května 1993, a proto minulý rok oslavil třicet let od svého vzniku. V tomto kontextu a při příležitosti oslav jsem požádala prvního vedoucího Ústavu Dalibora Papouška, aby mi povyprávěl o tom, jaké byly začátky religionistiky, která se v Československu a posléze v samostatné České republice obnovila po více než čtyřiceti letech.

PhDr. Dalibor Papoušek, Ph.D. (*1961) je jednou z nejvýraznějších postav současné české religionistiky a také spoluzakladatelem Ústavu religionistiky v Brně, na němž od jeho založení v roce 1993 až do roku 2001 působil jako vedoucí. Věnuje se ranému křesťanství v interkulturní perspektivě, srovnávacímu studiu starověkých náboženství a teorii komparativní religionistiky. V současnosti nadále působí na brněnském ústavu jako odborný asistent.

Moje první otázka se týká zakládání Ústavu a Vaší spolupráce se spoluzakladateli. Docházelo při vzniku Ústavu mezi Vámi k nějakým pnutí či třecím plochám v kontextu toho, že každý z Vás má původně jiné profílance? Jak vlastně sám vznik vypadal?

K pnutím příliš nedocházelo, protože jsme v podstatě byli pod společným tlakem okolností. Takže si myslím, že nějaké konflikty mezi námi nebyly. Představy se lišily, ale spíš to souviselo se skutečností, že nikdo z nás nebyl z hlediska studia religionista, tím, že se sešla taková oborová kombinace. Kolegyně Doležalová¹ vystudovala historii, je mou kolegyní už ze studií. Já jsem studoval taky historii, a k tomu ještě archeologii. Dušan Lužný je sociolog.² Jiří Svoboda,³ který byl původně tím čtvrtým, ačkoliv jenom krátce, je vystudovaný filozof. Čili nikdo z nás nebyl religionista. Spojoval nás odborný zájem o náboženství, ale každý k tomu samozřejmě přistupoval z trošku jiného hlediska. Ústav měl od počátku velice různorodé zázemí, které se ještě pak změnilo, když odešel Jiří Svoboda. Na jeho místo nastoupil Luboš Bělka⁴, který je vzděláním filozof a biolog, takže do toho ještě vnesl další vhled. A to, jakkoliv z hlediska dnešního překvapivě, nikoliv kognitivní. Zabýval se v té době spíš kreacionismem a teorií druhů z biologického hlediska, takže k tomu přišel spíše z této strany. Pnutí tam tedy nebylo ohledně toho, jak by měl Ústav dál směřovat, spíš probíhaly diskuse, kde jsme se pokoušeli religionistiku nějak nově identifikovat a založit, vzhledem k tomu, že v Československu, a v zásadě většině socialistických zemích, byla před listopadem 1989 nesmírně dlouhá přetržka. Jedinou výjimkou bylo Polsko, kde religionistické bádání pořád nějak fungovalo, byť samozřejmě také pod určitým tlakem. Poláci například vydávali spoustu literatury v překladech, takže řadu věcí ze západní produkce jsme znali prostřednictvím polských překladů. Nás spojovala společná snaha o ukotvení a naše oborová různorodost dávala od počátku religionistice jakýsi interdisciplinární rozměr, což bylo cenné. Za další to dalo religionistice do vínku to, že tady od počátku až do současnosti fungovala poměrně vydatná vnitro-ústavní diskuse. Vše se řeší výrazně kolektivním, demokratickým způsobem. To samozřejmě usnadňovalo pozici vedoucího, který se mohl o kohokoliv opřít. Skládání názorů je dobrá věc a myslím, že Ústav z toho dodnes těží. K nějakým konfliktům v počátcích tedy rozhodně nedocházelo. Z tohoto hlediska je třeba zdůraznit, že na Ústavu byli původně jenom čtyři pracovníci, kteří přešli v roce 1993 zcela na půdu fakulty. Do té doby to bylo společné pracoviště fakulty a Filozofického ústavu Akademické vědy České republiky v Praze. Do zakládání religionistiky se později vlamovaly další důležité postavy jako Helena Pavlincová⁵ nebo Břetislav Horyna⁶ a další, kteří byli z té filozofické strany.

¹ PhDr. Iva Doležalová je historička a religionistka. Působí na Ústavu religionistiky FF MU. Věnuje se starověkému křesťanství, interkulturní komunikaci v pozdní antice [pozn. Lánská].

² Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr., je sociolog a religionista. V současnosti působí na Katedře sociologie, andragogiky a kulturní antropologie FF UPOL. Věnuje se sociologii náboženství a novým náboženským hnutím [pozn. Lánská].

³ PhDr. Jiří Svoboda, CSc., je filozof. Jeho zaměřením je česká reformace [pozn. Lánská].

⁴ Doc. PhDr. Luboš Bělka, CSc., je biolog, filozof a religionista. Působí na Ústavu religionistiky FF MU. Věnuje se tibetskému buddhismu, náboženství a evoluci, buddhistické ikonografii [pozn. Lánská].

⁵ Doc. PhDr. Helena Pavlincová, PhD., je filozofka. Působí na Katedře filozofie FF MU. Věnuje se filozofii náboženství [pozn. Lánská].

⁶ Prof. PhDr. Břetislav Horyna, PhD., je filozof. Působí na Filozofickém ústavu SAV. Věnuje se filozofii náboženství [pozn. Lánská].

Zajímal by mě kontext etablování religionistiky specificky v Brně, které bylo městem spojeným s Ústavem pro výzkum společenského vědomí a vědeckého ateismu Akademie věd. Naráželi jste v komunikaci s Prahou nebo profesorem Janem Hellerem⁷ na nějakou stigmatizaci nebo potřebu se vyrovnávat s minulostí?

Potřeba vyrovnávat se s minulostí byla v té době všeobecná. Ústav vědeckého ateismu, jak se v dobách komunistického režimu jmenoval, byl původně založen jako kabinet filozofie.⁸ Filozofická profilace toho pracoviště byla výrazná a postupem doby, řekněme během druhé poloviny 80. let, začala část, která se věnovala náboženství tlačit, aby se linie vědeckého ateismu opustila a aby se to pracoviště začalo věnovat religionistice. Nejednalo se o ojedinělý hlas, protože v souvislosti s oteplováním a změnami, které nastaly s nástupem Gorbačova, zaznívaly i třeba ze SSSR názory, že by se mělo náboženství zkoumat religionisticky. Nikoliv z ideologické pozice vědeckého ateismu. S příchodem listopadu byla spousta věcí najednou jinak, ale myslím si, že návaznost na předchozí diskuse tam byla. Důležité je, že to pracoviště bylo jedním z mála pracovišť, které v podstatě velmi rychle po listopadu 1989 zaniklo. Bylo zrušeno bez náhrady, bez nějaké právní kontinuity. V Brně tím začalo vznikat pracoviště, které se chtělo profilovat religionisticky a také v té době ještě se zaměřením na etiku, což byl důsledek filozofického zaměření řady pracovníků. Nové pracoviště vznikalo za okolností, které by už dnes byly nemyslitelné, ale to zase vypovídá o té době. Například významnou součástí komise, která vybírala pracovníky, byli totiž představitelé církvi. Bylo tomu tak, aby se zajistilo, že se budoucí pracovníci nepodíleli na pronásledování církvi nebo věřících. Komise byla do jisté míry společensko-politická, a do jisté míry odborná. Doba religionistice přála i nepřála, protože na jedné straně stál vědecký ateismus jako ideologie, která škodila věřícím. Na straně druhé čněla forma církevního triumfalismu, která se objevila v 90. letech, byť pak vyvanula. Vize byla, že by se náboženství mělo rozvíjet zejména na teologických fakultách a vůbec by neměla vznikat religionistická pracoviště. My jsme na začátku 90. let vstoupili do kontaktu s profesorem Hellerem, který byl, a myslím stále zůstává, jediným profesorem religionistiky u nás. Sešli jsme se a informovali jsme ho, že bychom rádi v Brně religionistiku založili a že ho kontaktujeme jako jednoho z významných představitelů oboru u nás. Je třeba říct, že tehdy šel do poměrně velkého rizika, protože o Brně moc nevěděl. Měl tady samozřejmě kontakty na řadu lidí a ověřoval si, s kým mluví. Dodnes si velice vážím, že toto riziko byl schopen překlenout a říct: „Dobře, zkusme založit religionistiku, zkusme založit religionistickou společnost a rozvíjet obor tak, jak to má být.“

⁷ Prof. ThDr. Jan Heller byl religionista a biblista. Působil na Katedře Starého zákona a religionistiky ETF UK. Věnoval se především teorii religionistiky, starozákonní teologii a komparativnímu přístupu ke staroorientálním náboženstvím [pozn. Lánská].

⁸ Oficiální název této instituce byl stejného rázu, tedy Kabinet pro filozofii [pozn. Lánská].

Vyjma zmíněného vnitrostátního působení jste právě Vy stál za navázáním kontaktu naší religionistiky s tou evropskou, potažmo světovou, zejména prostřednictvím vystoupení na IAHR v roce 1990.⁹ Překvapil Vás něčím prvotní kontakt? Přivítal Vás Západ s otevřenou náručí, nebo měli naopak potřebu Vám říkat, jak to tady dělat?

Ani ne tak potřebu... Jednak jsme byli vítáni, to je důležitá věc. Je třeba říci, že se v podstatě až do konce 90. let ukazovalo, že badatelé ze Západu byli velmi špatně informováni o tom, co se tady dělo. Měli mnohem horší představu, než jakou jsme měli my o tom, co se v religionistice nebo vůbec ve zkoumání náboženství dělo na Západě. Do jisté míry to bylo způsobeno bariérami, které se stavěly ideologicky, ale do značné míry také pochopitelně jazykovou bariérou. My jsme četli anglicky, což byl jazyk západního bloku, ale západní kolegové snad vyjma němčiny, žádný z jazyků východního bloku neovládali. Pokud něco nebylo přeloženo do angličtiny, tak o tom nevěděli. Když trochu skočím v čase, tak ona konference, která se věnovala religionistice za studené války,¹⁰ byla asi pro řadu západních účastníků velkým objevem. Najednou se setkali s lidmi, kteří byli pronásledováni a zkoumali náboženství. Mnozí byli překvapeni, co se tady dělo a že se tady vůbec něco dělo. Tato konference možná byla takovým krokem k tomu, že jsme byli plně začleněni do mezinárodního kontextu. Fakt, že jsme směli promluvit už na prvním kongresu, kterého jsme se mohli v roce 1990 účastnit, byla shoda okolností. Tehdy kongres probíhal v Římě, což nám relativní geografickou blízkostí umožnilo se tam dostat. Je ještě třeba říci, že jsem tam za československou religionistiku nebyl jenom já jako tehdejší vedoucí ústavu,¹¹ ale také Milan Balabán,¹² který reprezentoval evangelickou linii religionistiky. Dohoda mezi námi a profesorem Hellerem tak pořád ještě nějakým způsobem figurovala. Přijetí bylo tehdy opravdu velice vstřícné.

Myslíte, že to bylo stejné pro Vás jako pro všechny ostatní země střední Evropy v kontextu východního bloku? Nebo máte pocit, že k Československu bylo přistupováno nějak jinak?

Nemám úplně takové srovnání, ani jsem se tím nezabýval zase tak podrobně, abych to mohl posoudit. Je však třeba říct, že krátce před listopadem proběhla konference IAHR ve Varšavě, která už reflektovala posuny směrem k religionistice i v socialistických zemích. Poláci byli v religionistice nejdál, tam byla kontinuita pořád zachovaná, takže i o české religionistice někteří účastníci věděli z Varšavy. Nebylo to tedy úplně první setkání českých religionistů s prostředím IAHR. To byla důležitá okolnost obzvlášť v tom smyslu, že na kongresu v roce 1990 jsme mohli být přijati jako členové. V podstatě obratem jsme získali nejvyšší zařazení mezinárodních asociací.

⁹ International Association for the History of Religions (IAHR) je mezinárodní organizací sdružující asociace, organizace a jedince, které se věnují akademickému studiu náboženství. Zmiňovaná konference z roku 1990 se odehrála v Římě. Jednalo se o XVI. kongres IAHR *The Notion of Religion in Comparative Research* [pozn. Lánská].

¹⁰ Zmiňovaná konference IAHR proběhla v Brně v roce 1999, a to pod názvem *The Academic Study of Religion During the Cold War, East and West* [pozn. Lánská].

¹¹ Ústavu pro etiku a religionistiku [pozn. Lánská].

¹² Prof. ThDr. Milan Balabán byl evangelický teolog a duchovní. Působil na Katedře Starého zákona a religionistiky ETF UK [pozn. Lánská].

Když se ohlédnete zpět, existovala v té době klíčová témata, která se vyrovnávala i ve vztahu k ostatním vědám? Religionistika je přece jen tak trochu „vědou na hranici“.

Dost typickým znakem prvních konferencí a prvních debat bylo vyrovnání vztahu religionistiky a teologie. Řešilo se, jakou pozici má religionistika mít – má se vytvořit samostatné pracoviště, nebo má vzniknout pracoviště začleněné do teologické fakulty, anebo do filozofické fakulty? Toto bylo klíčové téma, které se v počátcích ale relativně rychle vyřešilo. Potom vyvstaly diskuse o tom, jaký má být vztah religionistiky k filozofii. Z hlediska dnešního fungování se stále religionistika považuje za obor, který je velice blízký filozofii, což tak ve skutečnosti není. S tím se do jisté míry potýkáme i třeba v souvislosti s grantovou agenturou dosud. Dochází tam totiž ke spojování filozofie, teologie a religionistiky, což v mnoha ohledech nevychází, protože religionistika má mnohem širší založení. Religionistika je na rozdíl od filozofie a teologie věda velice empirická. Do jaké míry vstupuje do debat o současném postavení vědy a kam by měla věda směřovat, tak to je samozřejmě otázka poměrně komplikovaná a souvisí to s tím, co religionistika řeší v podstatě od svých počátků. Do jaké míry je souborem věd, které spojuje společné téma náboženství, a do jaké míry má využívat postupů a přístupů, které byly původně vytvořeny v těch jiných disciplínách? A naopak do jaké míry má svou vlastní teorii a svou vlastní metodologii? To je problém, který se v dějinách našeho oboru neustále řeší a řekl bych, že je stejně živý, jako byl před sto lety, kdy religionistika vznikla.

V kontextu nejen raného etablování religionistiky v Brně, ale vlastně i směrem k současnosti – jaká by podle Vás měla být cesta vzdělávání studentů religionistiky? Co si myslíte, že by po těch třech, potažmo pěti, letech mělo být studentům předáno, aby religionistika představovala obor i pro širší skupinu lidí, a nejen pro hrstku, která pokračuje doktorátem a má ambici být budoucími badateli?

Tím, na co narážíte na konci otázky, se dotýkáte problematiky, která se oficiálně nazývá profil absolventa. To znamená, k čemu má člověk po ukončení studia být na poli společenské praxe, jaká je jeho uplatnitelnost, kam by měl směřovat a tak dále. Samozřejmě, že od počátku je nám jasné, že drtivá většina absolventů religionistiky se nebude věnovat přímo religionistice. Musíme počítat se skutečností, že z většiny absolventů se nestanou vědci a nebudou se zabývat religionistikou nebo náboženstvím akademicky, ale jejich uplatnění bude mnohem širší. Od počátku jsme tuto linii sledovali, i když vědecký profil celého studia musí být principiálně vždy zachován. Podle mého názoru se stalo takovým výrazným impulsem pro novou orientaci na širší uplatňování absolventů přikročení k reformě, která byla celoevropská a vedla k zavedení bakalářského studia jako integrální součásti systému vysokoškolského vzdělávání. Řekl bych, že my jsme tyto věci nikdy nechtěli brát jako formální kroky, přestože k této aplikaci samozřejmě některá pracoviště tíhla. Vzali pětileté magisterské studium a řekli si: „Tak dobře, když si někdo shora přeje, aby bylo tříleté bakalářské studium a potom navazující magisterské, tak my to tady prostě rozdělíme. Po třech letech uděláme bakalářskou zkoušku a pak se bude pokračovat dál.“ To je jednoduché řešení, ale končilo to tím, že bakaláři vlastně nic nebyli právě z toho důvodu, že celý systém na tento krok nebyl připraven. My jsme se snažili v bakalářské úrovni nabídnout nějakým způsobem završené a relativně

ukončené studium s poměrně širokým uplatněním. Nad něj jsme se pak teprve pokusili dát navazující a výhledově samozřejmě doktorské studium. Profil absolventa čili prostor, kde si představujeme, že by se měli absolventi uplatnit, je poměrně široký. Výzkumy, které se týkaly ne speciálně religionistiky, ale třeba uplatnění absolventů filozofických fakult, ukázaly, že absolventi nemají problém s nalezením práce, že tedy neatakují úřady práce. Citelný problém, který se v našich podmínkách asi těžko podaří nějak prolomit, vidím v tom, že se religionistika jenom nepatrně učí na středních školách. Jsou země, kde je religionistika oborem středoškolského studia, a tam se samozřejmě absolventi připravují mimo jiné do pozic učitelů religionistiky na střední škole. U nás je to součást společenskovědního základu, která se objevuje v zásadě podle toho, jaký obor daný učitel absolvoval. Víme, že někteří naši absolventi, kteří učí na středních školách, religionistiku nějakým způsobem vyprofilují i na této úrovni vzdělání, ale pro ty, jež religionistiku nepotkali, je asi spíš pořád okrajovým tématem. Myslím si, že je to škoda už jenom proto, že narůstající světové problémy téma náboženství vůbec neupozadují, spíš naopak. Je to stále aktuální problém, otázek je mnoho a středoškolské vzdělání neodpovídá míře, ve které by bylo možné jej zprostředkovat, zvláště vzhledem k počtu již dnes dostupných absolventů. Myslím si, že speciálně brněnská religionistika je silná v přípravě absolventů, kteří mají poměrně velké interkulturní zázemí. Jsou schopni se rychle adaptovat na to, čemu se říká kulturní jinakost. Nejsou zaskočení setkáním s jinak smýšlejícími lidmi nebo kulturami. Řada absolventů říkala, že toto byl asi nejceněnější dar, který jim ze studia religionistiky vyplynul.

Máte nějaké přání do budoucích 30 let religionistiky? Existuje nějaká Vaše vlastní vize ohledně směřování brněnské religionistiky nebo religionistiky obecně?

První moje přání se týká již zmíněné interdisciplinarity, aby se nám ji dařilo rozvíjet. Myslím si, že v tomhle směru máme úspěch především prostřednictvím dvou výzkumných center,¹³ která jsou z principu interdisciplinární. Někteří kolegové v tomto případě dokonce razí termín transdisciplinární, nejedná se tedy podle nich o interdisciplinaritu pořád ještě blízkých oborů, ale oborů opravdu vzdálených, jako například spolupráce religionistiky a přírodních věd, kde je samozřejmě kooperace mnohem obtížnější. Ze zkušenosti víme, že už jenom samotná příprava společných projektů trvá velice dlouhou dobu. Samozřejmě není to vždy snadné, ale je to nesmírně inspirující, pokud mohu soudit z vlastní zkušenosti. Otevírá to zcela nové pohledy i na samotný předmět našeho studia. V tomto směru si myslím, že je ta perspektiva dobrá, že už jsme řadu kroků podnikli. Mnoho výzkumných otázek, které si dnes klademe, už nejsou řešitelné z pozice jednoho badatele. Je proto potřeba vytvářet interdisciplinární nebo transdisciplinární týmy, což se ukazuje být pochopitelně poměrně nákladnou a přece jenom v řadě ohledů ještě pořád neobvyklou činností. Znamená to, že je třeba získávat dobře dotované granty, které umožní takové týmy s nějakou delší časovou perspektivou, řekněme tří až pěti let, vytvářet, aby vůbec výsledek k něčemu mohl být. Tým, který je nově vytvořený, totiž samozřejmě ještě tráví dost času samotnou vnitřní komunikací, aby se dobra-

¹³ LEVYNA – Laboratoř pro experimentální výzkum náboženství, CEDRR – Centrum pro digitální výzkum náboženství [pozn. Lánská].

li nějakých výsledků. Je tedy celá řada souvislostí, které jsme schopni pokrývat jenom prostřednictvím interdisciplinárních týmů, což má velké důsledky, na které Filozofická fakulta z hlediska své akademické tradice není úplně zvyklá, i když se to samozřejmě v současnosti dost razantně mění. Představa geniálního badatele, jenž napíše své životní dílo, za kterým bude stát jen on sám, dostává jaksi citelné rány. Neříkám, že by takové práce neměly do budoucna vznikat, to jistě ano, ale vedle toho je třeba brát se stejnou vážností díla, která napíše patnáct autorů. Jinak, co tak mohu sledovat z hlediska těch 30 let? Z mého pohledu nyní zažíváme určité změny v samotném vývoji toho oboru, což se promítá i do kurikula a do proměny absolventů a těch, kdo je učí. V 90. letech a na začátku tisíciletí kulminovalo to, co se s různou mírou přesnosti a banality označuje jako postmoderna, která se soustředila na kritiku a metodickou destrukci velkých teorií, velkého vyprávění. Řekl bych, že v současnosti se trend už výrazně otáčí tak, že se objevuje stále větší potřeba mít nějaké širší teorie, což třeba reprezentují kognitivní a kulturně evoluční přístupy, které se pokouší vyjít z nějaké sjednocující teorie. Obdobný obrat s sebou samozřejmě nese celou řadu problémů, přesto jej však můžeme zaznamenávat a projevuje se i ve výuce. Reforma, kterou v současnosti dokončujeme a která se má týkat magisterského studia, se pokouší to napětí, jež je velice zajímavé a inspirativní, určitým způsobem zapracovat do vzdělávacího procesu. Uvidíme, jak se nám to podaří, ale hodně si od toho slibujeme. Samozřejmě samotná realizace změn to bude ještě trochu upravovat, ale myslím si, že se to vyvíjí dobrým směrem. Zda budeme úspěšní více či méně, to už záleží na spoustě okolností. Co se týče výhledů nebo přání, která bych měl do budoucna, tak se asi jedná především o jednu z věcí, která se nám zatím nepodařila úplně stabilizovat, tedy dotažení brněnské religionistiky na vyšší úroveň v habilitačních a jmenovacích řízeních. To studenty nezajímá přímo, ale znamená to počty docentů a profesorů v oboru, což vytváří nejvyšší garanci i z hlediska vzdělávání, a vůbec profilace samotného oboru. V tomto ohledu existuje u nás, myslím si, ještě určitá rezerva. Blýská se ale na lepší časy. Řada řízení už je rozběhnutých, takže se dá očekávat, že v brzké budoucnosti tento poslední „velký zakládající krok“ dotáhneme. Když jsme zakládali religionistiku v Brně, tak si pamatuji, že mi profesor Heller tehdy jako mladému vedoucímu, který si samozřejmě řadu věcí vysnil a praxe pak ukázala, že ty věci půjdou jinak, říkal: „No, máte to tam dobře rozjeto... Tak za deset let by mohla být v Brně dobrá religionistika.“ To jsem si říkal, že pan profesor trochu přehání, že my to zvládneme rychleji. Není to tak. Za těch deset let jsme tak zhruba začali tušit, kudy by to mohlo jít. To je, myslím, dost důležitou věcí, tedy že týmy a pracoviště vznikají velice pozvolně a trvá to dlouho. Jakkoliv snadné je něco založit, tak udržet to v kontinuitě je velmi obtížné a vyžaduje to soustavnou práci.

Použitá literatura:

Václavík, D. (2008). Český ateismus ve 20. století: K vývoji a institucionalizaci v letech 1948 až 1989. *Soudobé dějiny* 14(2–3), pp. 471–488.

Doplňující literatura k tématu:

Bubík, T. (2010). *České bádání o náboženství ve 20. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

-
- Horyna, B. & Pavlincová, H. (2001). *Dějiny religionistiky: Antologie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.
- Nešpor, Z. (2008). *Ne/náboženské naděje intelektuálů: Vývoj české sociologie náboženství v mezinárodním a interdisciplinárním kontextu*. Praha: Scriptorium.
- Valtrová, J. & Menšíková, T. (2022). Záchvěvy minulosti v přítomných okamžicích; Reflexe výročí Ústavu religionistiky FF MU a časopisu *Sacra* (ve vzájemné provázanosti). *Sacra* 20(2), pp. 44–51.